

Tiden, rejsen og døden

af Susanne Fabricius

'Death is always on the way, but the fact that you don't know when it will arrive seems to take away from the finiteness of life. It's that terrible precision that we hate so much. But because we don't know, we get to think of life as an inexhaustible well. Yet everything happens only a number of times, and a very small number, really. How many more times will you remember a certain afternoon of your childhood, some afternoon that's so deeply a part of your being that you can't even conceive your life without it? Perhaps four or five times more. Perhaps not even. How many more times will you watch the full moon rise? Perhaps twenty. And yet it all seems limitless.'

Paul Bowles: *The Sheltering Sky*. Paladin 1990. s. 212.

I sine film har Bernardo Bertolucci ofte beskæftiget sig med mennesker i indre eller ydre eksil, med hjemløshed, desillusionering og mere eller mindre desperate forsøg på at sprænge de grænser, der er sat for mennesker, med tidens og kroppens, livets begrænsning, som den mest definitive. Han har derfor fundet et egnet materiale i amerikanerens Poul Bowles roman fra 1949, 'The Sheltering Sky'. Filmen følger med de nødvendige forkortelser og omstruktureringer nøje romanens ydre og indre forløb.

En rejse til forsvindingspunktet

Det ydre er enkelt; økonomisk uafhængigt, amerikansk par, Kit og Port Moresby, går i land i Nordafrika kort efter 2. verdenskrig i følge med en bekendt, Tunner. De forsøger at flygte fra den del af verden, hvor man ustandselig bliver mindet om krigen ~ og sig selv. Egentlig er der ikke noget i vejen med deres ægteskab, men de problemer, de har hver især, deres manglende evne til at indgå i et direkte forhold til tilværelsen, gnaver på forholdet. Det udnytter den friskfyragtige Tunner, der er varm på Kit, til at få en affære med hende, mens Port lader sig besnære af de indfødte.

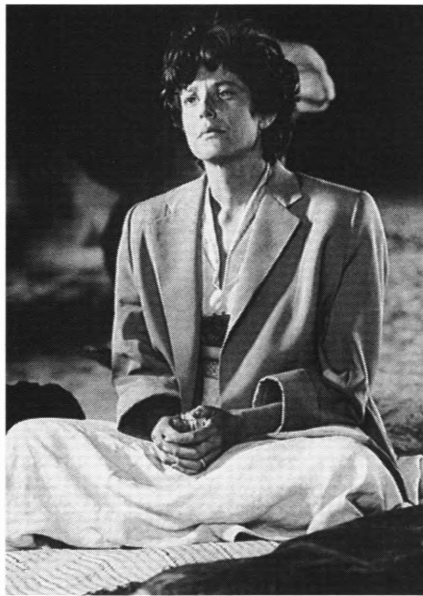
De flakker planløst omkring. Port kan ikke blive ret længe på ét sted, og Kit følger ham under milde protester.

Deres vej krydses flere gange af et utåleligt australsk par, The Lyles, en forfatterinde af rejsebøger og hendes fortrukne charlatan af en søn; de har i deres ubærlighed en funktion som comic relief. På et tidspunkt lykkes det Port at ryste Tunner af, men samtidig bliver han selv syg af tyfus. Kit får ham anbragt i et af fremmedlegionens forter, hvor han dør efter et oprivende sygeleje. Hun forlader hans døde krop med en lille oppakning, møder nogle beduiner og indleder et ordløst, lidenskabeligt forhold til en af dem. Han installerer hende i et aflåst rum i sit harem, hvorfra hun en dag ser sit snit til at flygte. Da hun en dag dukker op i en fuldstændig mentalt udsøkket tilstand, venter Tunner hende i den by og på det hotel, hvor deres rejse begyndte. Men hun forsvinder igen. I stedet opsøger hun sin forfatter, Paul Bowles, på hans stamcafé, hvor vi også fandt ham i filmens begyndelse.

Identitetens essens: intetheden

De fleste omtaler af bog og film går ud fra, at Kit og Port tager til Nordafrika for at finde sig selv og hinanden. Men formålet med rejsen er, at den intet formål har. Som Port siger med et indirekte citat af Rilke 'Min eneste plan er, at jeg ikke har nogen plan'. Kit og Port har tilbragt deres tilværelse før krigen på rejser, og det er hans rastløshed, der jager dem af sted igen. Han er rejsende, ikke turist som Tunner. Det omflakkende australske par er en karikatur af ham selv og Kit.

Kit tilbringer det meste af tiden på deres varierende hotelværelser og senere indespærret med den syge Port eller i sit bur i harem. Hun vil gerne blive længere tid på et sted, men han driver hende frem ~ til han segner. Den eneste tur, hvor hun ikke lader sig styre af Port eller af varsler, er flugten fra hans dødsleje. Hun var ligeså indespærret i sit ligestillede moderne ægteskab, som hun er i sheikens harem. De lukkede rum, hun opsøger eller henvises til, står i modsætning til ørkenens udstrakte flader. Hun balancerer på en skarp æg, grænsen mellem sin fornuft og trang til tryk og alt det irrationelle, der lurder i hende selv og i landskabet omkring hende. Hun tolker alt i 'virkeligheden' som tegn og varsler, men kan ikke tåle at høre Port genfortælle sine drømme. Bag facaden af nonchalant verdensborgerskab ulmer fortvivlelsen hos dem begge, en sorg over ikke at kunne nå hinanden, over ikke at kunne finde ro og rødde.

Romanen er skrevet i en periode, hvor det store eksistentielle spørgsmål om identitet var på dagsordenen. Port er på flugt fra den form for identitet, som et velordnet samfund pålægger sine borgere. Han har omhyggeligt undladt at anføre et erhverv i sit pas. Da han bliver bestjålet dette pas af den identitetsløse padde, Lyle, bliver han først irriteret, men senere, da det er fundet og Tunner på vej med det, flygter han både fra sin rival og fra at være påstemplet navn, alder og nationalitet. Den identitet, han og til dels Kit søger, er den rene essens, afskrælet alle civilisationens lag og bånd, den totale frihed. De finder den i ikke-eksistensen, i den bogstavelige eller åndelige død. Port tænker et sted i romanen: 'the difference between something and nothing is nothing'. De forsvinder i det intet, den nat, der er over himlens beskyttende hvælv.

Det sagtes og det uudsagtes synliggørelse

Filmen ~ og romanen ~ evner i sjælden grad at beskrive den kval, der er forbundet med ethvert parforhold, længslen efter og angsten for at udlevere sig til et andet menneske. Selv om film og roman i troskab mod realiteterne lader sit par være underlagt nogle traditionelle kønsroller ~ kvinden, der følger sin mand ~ evner begge varianter at fremstille dem og deres konflikter som lige interessante. På fremstillingsplanet er Kit ikke et vedhæng.

I følge det litterære medies natur bruges der i romanen mange ord, men ikke for mange, på at indkredse mangfoldigheden af facetter i et forhold, der har bestået i en årrække. Filmmediet

har i kraft af sin natur i højere grad fat i alt det usagte, her i alt det, der binder og adskiller to mennesker, der tror, de kender hinanden til bunds. Visualiseringen af personerne i Debras Wingers og Paul Malkovichs lysende nuancerede spil og samspil, i opbygningen af situationer og stemninger. Lige efter ankomsten til Nordafrika har Kit og Port et skænderi på hotellet, hvorefter han forlader det for at gå en tur, mens hun sin vane tro bliver på værelset. Nede på gaden vender han sig, kigger op mod vinduet og går videre, hun kigger ud ad vinduet, ser kun hans ryg og trækker sig tilbage, han vender sig igen, kigger og går videre. En 'virkelig' oplevelse, Port har i romanen, bliver i filmen en feberdrøm ~ i fuld forståelse af, at alt hvad de to hovedpersoner oplever på deres vej, ligger et sted midt imellem. Billederne ~ i to forskellige scener ~ af Kits jagen af labyrintiske gader, gange og trapper er en suggererende anskueliggørelse af den proces, han undergår.

Romanen er fuld af originalt set, tænkte og formulerede sætninger, tillagt personer i tanke eller tale eller fremsat af den alvidende fortæller. Det er klart, at filmen ikke kan yde romanens filosofiske side retfærdighed, uden at det var gået ud over den som film. Der er omhyggeligt udvalgt nogle få, centrale formuleringer, der bliver benyttet som ledemotiver filmen igennem. Nogle af dem bliver i filmen lagt i munden på selveste Paul Bowles, der optræder som rammefortæller ~ en iagttagende og kommentator til livet. Han afslutter filmen med Ports ord fra romanen, som indleder denne artikel.

Paul Bowles har siden 49 boet i Tanger. Romanen siges at være delvis selvbiografisk og beskrive hans ægteskab med forfatteren Jane Auer. På en vis måde er det altså sin egen ungdom, han overværer. Det må have været en overvældende oplevelse. Romanen udviser en forbløffende livsklogskab i betragtning af, at den er skrevet af en 38-årig. Nu er han 82 og borger ved sin tilstedeværelse i filmen for den. Det gør han ikke forgæves. Læs bogen ~ se filmen! Rækkefølgen er underordnet. De udvider og beriger hinanden.

Under himlens dække

The Sheltering Sky. USA 1990. Instr.: Bernardo Bertolucci. Manus: Mark People & Bertolucci efter Paul Bowles' roman. Foto: Vittorio Storaro. Klip: Gabriella Christiani. Musik: Ryuichi Sakamoto. P-design: Gianni Silvestri. Prod.: Jeremy Thomas/William Aldrich. Medv.: Debra Winger (Kit), John Malkovich (Port), Campbell Scott (Tunner), Jill Bennett (Mrs Lyle), Timothy Spall (Eric Lyle), Eric Vu-An (Belqassim), Paul Bowles (Fortæller). 138 min.